
Sara Kokkonen

➤ *Tyttöjen ammattiin sivistäminen 1930–1950-lukujen suomalaisissa tyttökirjoissa*

Tiivistelmä

Tyttökirjallisuudessa on ilmestynyt erilaisista ammateista kertovia romaaneita, joissa tyttöjä on opastettu naisille sopiviin ammatteihin. Artikkelissa tarkastelen ammatteihin ja koulutukseen keskittyviä suomalaisia tyttöromaneja, jotka ovat ilmestyneet 1930–1950-luvuilla. Tutkin, minkälaisen kuvan kirjat antavat tyttöjen ja nuorten naisten ammatillisesta kouluttautumisesta, opiskelusta ja työssäkäynnistä. Tähän liittyen tarkastelen analyysissäni tyttöjen toiminnan mahdollisuuksia sekä rajoituksia sen aikaisessa kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa, erityisesti tyttöjen koulutushistorian ja tyttötutkimuksen näkökulmista. Aineistosta esiin nousevat teemat liittyvät tyttöjen ammatinvalintaan ja sosioekonomiseen asemaan, sukupuolistereotypioihin sekä avioliiton ja uran väliseen problematiikkaan. Romaaneissa kuvataan pääasiassa keskiluokkaisia ja oppikoulutaustaisia tyttöjä, jotka kouluttautuvat keskiluokan naisten ammatteihin naisvaltaisille aloille. Vähävaraisuus ei ole suurimmalle osalle este kouluttautumiselle, ja opiskelun motiivina on monesti oman toimeentulon hankkiminen. Tytöt kohtaavat sukupuoleensa liittyviä normeja avioliitosta ja perheenemännyydestä, ja naimisiinmenon kuvataan monissa romaaneissa rajoittavan nuorten naisten itsenäisyyttä. Tyttöjen ammatillista itsensä toteuttamista kuvataan myönteisesti juuri koulutuksen, opiskelun ja harrastamisen avulla. Samalla romaaneista välittyvät tyttökirjallisuuden liitetyt kasvattavuuden ja kapinallisuuden ominaispiirteet.

AVAINSANAT: tyttökirjallisuus, ammatilliset romaanit, tytöt, ammatillinen koulutus, opiskelu, toimijuus

Tyttöjen sivistäminen ja koulutus ovat olleet vahvasti teemoina klassisessa tyttökirjallisuudessa 1800-luvulta alkaen. Tyttökirjallisuuden genre kehittyi tuolloin osana nuortenkirjallisuutta ja eriytyi tytöistä kertovaksi ja teini-ikäisille tai sitä nuoremmille tytöille suunnatuksi kirjallisuudeksi, joka oli pääasiassa naisten kirjoittamaa (Lappalainen 1976; Ørvig 1988; Westin 1994). Tyttökirjallisuuden tausta on didaktinen, joka tarkoittaa nuortenkirjallisuudelle ominaista opettavaista tai kasvattavaa otetta (esim. Voipio 2015): sitä edelsivät tyttöjen kasvatusoppaat, joissa tyttöjä kasvatettiin hyvän aviovaimon ja äidin rooleihin (Ørvig 1988, 247-248). Boel Westinin (1994) mukaan tyttökirjat ovat realistisia siinä suhteessa, että ne kuvaavat ja heijastavat monesti omaa aikaansa ja niitä mahdollisuuksia, joita tytöillä ja nuorilla naisilla on, sekä olosuhteita, joissa nämä elävät. Vaikka varhaisempi tyttökirjallisuus käsittelee tyttöjen ja naisten elämänvalintoja miehen, avioliiton ja kodin rajoissa, samanaikaisesti se näyttää myös opiskelun, työn ja ammatin kaltaisia vaihtoehtoja. Westin näkee tyttökirjallisuuden olevan merkityksellinen tekijä naisten kulttuurihistoriassa (Westin, 1994, 12-14.)

Myös suomalaisessa tyttökirjallisuudessa tyttöjen koulunkäynti aiheena on korostunut erityisesti koululaiskertomusten yleistyessä 1910-1920-luvuilla. Suomalaisia tyttöjen koululaiskertomuksia ovat dominoineet pääasiassa oppikoulumaailmaan sijoittuvat tarinat, joissa tyttöpäähenkilöiden opintojen päämääränä on usein ylioppilastutkinto. Tyttöjen toiveammatteja käsitteleviä ja ammatillisen opiskelun kuvauksia alkoi ilmestyä kansainvälisessä tyttökirjallisuudessa 1930-1940-luvuilla. Yhdysvalloissa Helen D. Boylston sekä Helen Wells julkaisivat maailmanlaajuisesti suosittuja sairaanhoitajista kertovia ammatillisia tyttösarjoja (career stories). Boylstonin *Helena*-sarja ja Wellsin *Ursula*-sarja kuvasivat vahvoja uraa luovia naisia, jotka haastoivat sen ajan sukupuolikäsitteitä (Carpan 2009, 79). Suomessa *Helena*- ja *Ursula*-kirjoja alkoi ilmestyä 1950-luvulla ja niistä on sen jälkeen otettu useita painoksia.

Tyttökirjallisuutta tutkinut Birgitta Theander (2017, 256) määrittelee ammattiin keskittyvän romaanin (en yrkesroman) pääteemaksi

työn ja jossa ainakin joitakin työvaiheita kuvataan perusteellisesti tai yksityiskohtaisesti. Iso-Britanniassa tyttöjen ammatillisten romaanien lajityyppi (girls' career novels) luotiin 1950-luvulla kustantamojen toimesta. Brittiläisissä romaaneissa käsiteltiin monenlaisia ammatteja ja niiden sankarittaret olivat useimmiten valkoisia ja keskiluokasta. Kirjat oli suunnattu koulunsa päättävälle teini-ikäisille tytöille, jotka etsivät itselleen tekemistä. (Spencer, 2000, 334-335.) Sekä Yhdysvalloissa että Iso-Britanniassa genre syntyi tarpeesta tuoda tietoa työelämästä nuorille ja antaa ammatinvalinnanohjausta erityisesti tytöille, jotka tulivat yhä lisääntyvässä määrin työmarkkinoille (Theander 2017, 259-261). Lajityyppiin kohdistui myöhemmin myös kritiikkiä kirjallisuudentutkijoiden parissa. Vaikka romaanit vahvistivat näkemystä naisten ansiotyössä käymisestä, niiden nähtiin suosivan naisten kotiroolia ja uran päättymistä avioitumiseen. Romaaneja väheksyttiin siksi, että ne olivat vain naamio romanttiselle tarinalle. (Spencer, 2000, 332-333.)

Suomeen rantautui runsaasti juuri käännöskirjallisuutta ammatillisista tyttökirjoista – ja sarjoista 1950- ja 1960-lukujen aikana. Kirjoissa yleisimpinä ovat kuvaukset sairaanhoitajan ja lentoemännän ammateista. (Lappalainen 1976, 183). Suomennettuja yksittäisiä romaaneja ilmestyi myös muotiammateista, kuten mainostoimittajan, eläinlääkärin, televisiokuuluttajan, sihteerin, kosmetologin ja näyttelijän ammateista. Monet kirjoista oli suunnattu varttuneemmille tytöille, ja ne ilmestyivät esimerkiksi kustantamon toimittamassa *Otavan Isojen tyttöjen kirjasto*-sarjassa. Ruotsissa romaanien huippukausi sijoittui 1930-luvun alusta 1940-luvun loppuun, jolloin työtä ja ammatillista koulutusta kuvaavia tyttökirjoja ilmestyi runsaasti. Tavallisia olivat sairaanhoitajan, konttoristin, lastenhoitajan, kirjailijan, luokanopettajan ja jopa yrittäjän ammatit. (Theander 2017, 311-312.) Kotimaisia tyttöjen ammatillisia romaanisarjoja ei ole juurikaan meillä Suomessa kirjoitettu. Leena Wallenius julkaisi lentoemännän työstä kertovan neliosaisen *Lotta*-sarjan 1990-luvulla.

Ammatinkuvauksia tai ammatillista opiskelua sisältävät suomalaiset tyttökirjat ovat harvinaisempia, mutta niitä ilmestyi jo ennen englosaksisen lajityypin leviämistä Suomeen. Esimerkiksi Helga Nuor-

puun *Tyttöjen unelmia* (1933) kertoo seitsemän tytön urahaaveista ja toiveammateista. Ennen ylioppilaksi valmistumistaan tytöt harjoittelevat kotiapulaisen, lastenhoitajan, sairaala-apulaisen, kotiopettajan, toimittajan, näyttelijättären sekä kirjakauppa-apulaisen tehtävissä. Tyttöjen unelmat eivät vastaa aina karua arkitodellisuutta, ja osa tyttöistä vaihtaakin ammattisuunnitelmiaan harjoittelukokemusten jälkeen. Tyttöjen ammatillisia haaveita ja työssä käymistä kuvataan toki jo varhaisesta 1800-luvun suomalaisesta tyttökirjallisuudesta alkaen (ks. Huhtala 1996; Voipio 2017).

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Suomalaistyttöjen historian tutkimuksessa on painottunut erityisesti koulutuksen ja kasvatuksen historia (Tuomaala 2011, 45). Tämän artikkelin lähtökohtana on tyttöjen koulutushistoria osana naishistoriaa liittyen naisten työn ja ammattien historiaan. Menneisyyden tyttöjen toimintaa ja kouluttautumista tarkastelen fiktiivisten teosten kautta. Kaunokirjallisuutta on käytetty niin historiallisen tutkimuksen kuin yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen lähteinä. Esimerkiksi Mervi Kaarninen (1995) tutki väitöskirjassaan tyttöjen koulutuksen historiaa käyttäen lähdeaineistonaan myös kaunokirjallisuutta.

Tarkastelen tyttöjen ammatteihin ja kouluttautumiseen keskittyviä suomalaisia tyttöromaaneja, jotka ovat ilmestyneet 1930–1950-luvuilla. Toisen maailmansodan aikana nuorille suunnattiin Suomessa poikkeusajan kirjallisuutta ja tytöille erityisesti lotta-romaaneja. Sota-aiheisia tyttökirjoja ovat käsitelleet esimerkiksi Tuomas Tepora (2011) ja Sara Kokkonen (2017) artikkeleissaan ja ne on rajattu tyttöjen ammatillisia romaaneja käsittelevän aineistoni ulkopuolelle. Olen läpikäynyt tyttöjen ammatteja tai työssäkäyntiä kuvaavia realistisia romaaneja ja rajannut lopulliseksi tutkimusaineistoksi tyttökirjat, jotka sijoittuvat nimenomaan koulutus- ja opiskeluympäristöihin. Tutkimusmetodina käytän sisällönanalyysia, johon sisältyy kirjallisuudentutkimukselle ominainen kontekstuaalinen lähiluku. Lähiluvulla tarkoitetaan tekstien lukemista moneen kertaan ja tekstiä ympäröivien historiallisten ja kulttuuristen kontekstien huomioonot-

tamista analysoinnissa ja tulkinnassa. (Short 2017, 6-11; Pöysä 2010, 331-339.) Käsittelen teoksia suhteutettuna oman ilmestymisaikansa yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin konteksteihin, jotka liittyvät tyttöjen ja naisten koulutushistoriaan, yhteiskunnalliseen sukupuolentutkimukseen ja nuorisotutkimukseen sekä aikaisempaan tyttökirjallisuudentutkimukseen. Tarkastelemani kohdeteokset ovat Anna Kasurisen (oik. Kaija Väänänen) *Uusia ystäviä* (1938), Anni Polvan *Me tytöt opiskelimme* (1946), Kaija Pakkasen *Annikki sairaanhoito-oppilas* (1950), Kaija Väänänen *Viluin unelma* (1957) sekä Terttu Järvi-lehdon (Forssell) *Sininen sävel* (1950) ja *Hilla* (1959).

Kauppaopistoon sijoittuva *Uusia ystäviä* (1938) julkaistiin Anna Kasurisen nimellä, ja se oli itsenäinen jatko-osa vuotta aikaisemmin ilmestyneelle *Kuudennella* (1937). *Uusia ystäviä*-teoksessa keskeiseksi päähenkilöksi nousee oppikoulun keskeyttänyt Aino, joka aloittaa opinnot kauppaopistossa. Kuopion kauppaoppilaitoksesta merkonomiksi valmistunut kirjailija Kaija Väänänen kirjoitti myös Anna Kasurisen nimellä ja julkaisi parikymmentä vuotta myöhemmin *Kuudennella*- ja *Uusia Ystäviä* -kirjoista uudet versiot omalla nimellään. *Uusia ystäviä* -romaanin nimeksi muuttui *Viluin unelma*, ja se ilmestyi 1957. Anni Polva oli puolestaan valmistunut Tampereen kauppaoppilaitoksesta ja julkaisi kauppaopistoa käyvästä Maijasta kertovan *Me tytöt opiskelimme* vuonna 1946. Kirja julkaistiin uudestaan pienin kieliasumuutoksin nimellä *Me tytöt* vuonna 1963. Anni Polvan 100-vuotissyntymän johdosta *Me tytöt* -kirjasta otettiin vielä uusi painos vuonna 2015.

Kaija Pakkasen esikoisteos *Annikki, sairaanhoito-oppilas* ilmestyi 1950, ja se oli suunnattu sairaanhoitajan ammatista haaveileville tytöille. Kirjailija oli valmistunut sairaanhoitajaksi viipurilaisesta sairaanhoitokoulusta ja työskenteli sotasairaalassa talvi- ja jatkosodan aikana. Ruotsin kielen opettajana ja suomentajana toiminut Terttu Järvi-lehto (Forssell) kirjoitti puolestaan tyttöjen ammatillisia harrastuksia ja ammattikuvauksia sisältäviä romaaneja. *Sininen sävel* (1950) keskittyy konserttipianistiksi opiskelemaan Hanneleen ja *Hilla* (1959) kertoo puolestaan urheiluopiston voimistelukurssia käyvästä työstä, joka pyrkii voimistelunopettajaksi.

Kysyn, minkälaisen kuvan kyseiset kirjat antavat tyttöjen ja nuorten naisten ammatillisesta kouluttautumisesta, opiskelusta ja työsäkäynnistä. Tähän kysymykseen liittyen tarkastelen analyysissäni tyttöjen toimijuutta tyttötutkimuksen näkökulmasta, jolloin tyttöhahmojen toimintaa analysoidaan suhteessa yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja valtarakenteisiin. Toimijuuden analysoinnissa tyttöjä lähestytään aktiivisina tekijöinä (esim. Ojanen 2011, 25). Toimijuuden käsitteellä viitataan yksilön kykyyn tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä ja toteuttaa niitä. Toimijuuden tarkastelun rinnalla kulkevat myös kysymykset toimijuuden mahdollisuuksista ja rajoista. (Honkasalo 2011, 33.)

Seuraavissa luvuissa käyn läpi aineiston analyysistä esiin nousseita teemoja liittyen tyttöjen ammatinvalintaan ja sosioekonomiseen asemaan, sukupuoleen ja stereotypioihin sekä ammatillisen uran ja avioliiton väliseen problematiikkaan. Lisäksi kuvaan tyttöhahmojen ammatillista opiskelua formaalisissa oppilaitoksissa, ammattiin suuntautuvia harrastuksia sekä niihin liittyviä erilaisia valtasuhteita vanhempien, koulun ja kanssaopiskelijoiden välillä.

Tyttöjen ammatinvalinnan motiivit

Tyttöjen koulunkäyntimahdollisuuksien laajentuessa naiset alkoivat opiskella monilla aloilla ja valmistua ammatteihin toimeentulonsa turvaamiseksi. Naimattomuuden lisääntyessä naisten oli ryhdyttävä elättämään itsensä palkkatyöllä. (Korppi-Tommola 1983, 31; Ollila 1998, 36.) Suuri osa naisille tarjolla olevasta ammattikoulutuksesta, kuten opettajaseminaarit, sairaanhoito-oppilaitokset, kauppaoppilaitokset, kotitalousoppilaitokset sekä kotitalous- ja käsityöopettajaopistot, valmisti 1800-luvulta 1920-luvulle saakka ensiksi perinteisiin säätyläisnaisten ammatteihin: opettajiksi, sairaanhoitajiksi ja konttoristeiksi tai sivistyneiksi perheenemänniksi; toiseksi maatalouteen emänniksi ja kolmanneksi kaupunkiin kotiapulaisiksi, ompelijoiksi tai kauppa-apulaisiksi. (Heikkinen 1995, 348).

Vuonna 1863 perustettu opettajaseminaari oli ensimmäinen merkittävä ammatillinen jatkokoulutusväylä naisille (Heikkinen 1995,

290). Opettajakoulutus mahdollisti naisten toimimisen julkisessa virassa. Opettajakoulutuksen ohella 1800-luvun lopulla käynnistynyt sairaanhoitajakoulutus tarjosi kunniallisen ammatin porvarisnaisille sekä mahdollisuuden itsensä elättämiseen maaseudulta kaupunkiin muuttaville naimattomille naisille. Vuonna 1929 sairaanhoitajien koulutus yhtenäistettiin kolmevuotiseksi, ja ammatti sai valtiollisen laillistuksen. (Heikkinen 1995, 290; Henriksson, 1996, 97; Laiho, 2001, 172-173.) Myös kaupallinen ammattikoulutus oli avautunut naisille jo 1800-luvun puolella. Kauppaopisto oli suunnattu viisi vuotta oppikoulua käyneille tai kaupakoulun suorittaneille. Naisia pyrki runsaasti kauppaoppilaitoksiin opiskelemaan 1920-1930-luvuilla. (Kaarninen 1995, 119; Santonen 1989, 29, 95.) Ensimmäiset tyttöjen kansakoulupohjaiset valmistavat ammattikoulut perustettiin 1900-luvun alussa. Oppikoulun välitutkinnoksi perustettu keskikoulututkinto toimi myös pohjakoulutuksena ammattiopinnoille ja avasi nimenomaan tytöille uusia mahdollisuuksia työelämässä oppivelvollisuuskouluun eli kansakouluun verrattuna. (Kaarninen 2001, 123-124; Selin 2017, 56.)

Tarkasteltavissa teoksissa tyttöhahmojen pohjakoulutus on oppikoulupohjainen. Melkein kaikki tytöistä ovat keskiluokkaisista perheistä, mikä on ollut perinteisessä tyttökirjallisuudessa tyyppillistä, ja työväenluokan tytöistä kertovat kirjat harvinaisempia (Ørvig 1988, Westin 1994; Voipio 2015). *Uusia ystäviä-* ja *Viluin unelma-* teosten päähenkilö Aino poikkeaa muista hahmoista, sillä hän on taustaltaan työväenluokasta. 17-vuotias Aino on suurperheestä, ja hänen isänsä työskentelee tehtaassa. Ainon hahmossa tuodaan esiin työväenluokalle ominainen köyhyys, joka on esteenä korkeampaan koulutukseen. Aino joutuu keskeyttämään tyttökoulun kuudennen luokan jälkeen, koska hänellä ei ole enää varaa opiskella oppikoulussa. Oppikoulunkäynti oli maksullista ja kustannuksia aiheuttivat muun muassa lukukausimaksut ja koulunkäyntitarvikkeet. Aino haluaisi mieluummin lukea ylioppilaaksi, mutta hänen on valittava ammattikoulutus, joka mahdollistaa ansiotyön konttorissa ja itsensä elättämisen. Samalla työ konttorissa, virastossa tai pankissa merkitsi työläisperheen tyttärelle sosiaalista nousua (Kaarninen 1995, 201).

Alkuperäisessä teoksessa Aino on saanut pankista lainan, jolla hän rahoittaa opiskelunsa kauppaopistossa. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin ilmestyneessä teoksessa Ainin köyhyyttä ja taloudellisia huolia tuodaan esille yhtä lailla, mutta Aino ei opiskele enää lainarahalla, vaikka toiset hänen koulutovereistaan opiskelevatkin velaksi. Aino on hankkinut omia ansioita tilapäistöillä, kuten työskentelämällä sanomalehden toimituksessa ja puhelinhankintatyössä. Ainin kauppaopisto-opintojen motiivina on valmistua nopeasti ansiotyöhön, jotta hän pystyisi rahoittamaan lisäopintojaan myöhemmin ja avustamaan sisarustensa koulunkäyntiä. ”Minulle on tämä koulu vain leipäasia. Kun saan rahaa, luen eteenpäin” (UY 1938, 24.) Aino haaveileekin erilaisista ammateista, kuten tuomarin tai suurliikkeen johtajan työstä.

Monille teosten tyttöahmoille kouluttautumisen motiivit ovat käytännöllisiä - valmistuminen ammattiin ja toimeentulon hankkiminen. *Me tytöt opiskelimme* -teoksen Maija on kotoisin maaseudulta ja asuu luokkatoverinsa Anjan kanssa täysihoidossa opiskelukaupungissa. Toista vuotta kauppaopistoa käyvälle Maijalle opinnot ovat tärkein väylä konttorityöhön ja omiin ansioihin. Myös sairaanhoitajaksi opiskeleva 19-vuotias Annikki on kotoisin maaseudulta ja muuttaa oppilasasuntolaan kolmivuotisten opintojen alkaessa. Annikin taustalla on virkamiesperhe: hänen äitinsä on virkamiehen leski. Äiti on kasvattanut pienen lesken eläkkeen varassa Annikin ja tämän siskon, jolla on toimi pankissa. Annikki haluaa kouluttautua mahdollisimman pienin kustannuksin, ja hänelle sairaanhoitajan ammatti on järkevä valinta kutsumuksen sijasta. Keskiluokan ja virkamiehen tyttärille pidettiin sairaanhoitajan ammattia sopivana (ks. Kaarninen 1995, 205), ja Annikin uravalinta noudattelee tätä linjaa.

Kaikissa teoksissa kuvataan tyttöahmojen perheissä esiintyviä taloudellisia vaikeuksia ja varattomuutta. *Sininen sävel* -teoksessa Hannelen perhe muuttaa maaseudulta Helsinkiin tukeakseen tyttären pianonsoiton opintoja. Hannelen kanttori-isä tekee useita sivutoimia, jotta perhe tulisi taloudellisesti toimeen kaupungissa. Myös Hannelen isoäiti auttaa tytön musiikkiopintojen kustannuksissa. 15-vuotiaan Hannelen kunnianhimoisena ammatillisena tavoitteena on konsert-

tipianistin ura. Hän seuraa isänsä ammattitoivetta, koska tämä joutui luopumaan unelmastaan perustettuaan perheen. Hannelen äiti on kotirouva, joka joutuu ottamaan elatusvastuun perheestä isän äkillisen kuoleman jälkeen ja työskentelee ompelijana. Käsityötaidoilla oli monille naisille ammatillista merkitystä itsenäisen toimeentulon kannalta, sillä ompelutöiden tekeminen oli kunniallinen tapa selviytyä (Heikkinen 1995, 345–346).

Keskiluokkaa edustaville Hannelelle ja Hillalle perheen vähävaraisuus ei ole este korkeasti kouluttautumiselle. Hannele suorittaa keskikoulututkinnon ja jatkaa opintoja musiikkioppilaitoksessa. Hilla taas on 18-vuotias juuri valmistunut ylioppilas. Hän on asunut tätinsä kanssa äitinsä kuoleman jälkeen. Täti on eläkkeelle jäänyt sairaanhoitaja, joka järjestää Hillalle lyhyen kesätyön sairaala-apulaisena. Kesätyö osoittaa samalla, että Hilla ei halua sairaanhoitajan ammattiin. Hän maksaa tienaamillaan ansioilla liikuntakurssin urheiluoopistossa. Hillaa pelottaa toisaalta tulevaisuudessa opintolainan ottaminen akateemisten opintojensa rahoittamiseksi. ”Harva ylioppilas pystyy opiskelemaan velattomasti” (H 1959, 31). Hilla miettii myös ansiotyössä käymistä samalla kun opiskelee voimistelunopettajaksi.

Tytöt ja pojat yhdessä – stereotyyppisiä sukupuolikäsityksiä

Tyttöjen ja poikien sosiaalista kanssakäymistä ja keskinäistä seurustelua kuvataan kaikissa kohderomaaneissa. Romanttinen rakkaustarina on ollut tyttökirjallisuudelle ominainen piirre. (Vrt. Lappalainen 1976; Ørvig 1988; Westin 1995; Voipio 2015). Kauppaoppilaitoksiin sijoittuneissa teoksissa, joissa tytöt ja pojat opiskelevat yhdessä, korostuvat heidän jännitteiset suhteensa, jotka muuttuvat toverillisista myös romanttisiksi. Luokan oppilaat viettävät yhdessä aikaa koulutuntien päätyttyä. He huvittelevat käymällä kahviloissa, ravintoloissa, elokuvissa ja tanssimassa. Ainon koulussa monet oppilaista jäävät iltaisin luokkaan tekemään koulutehtäviä. Maijan luokka taas tekee opintoretken Helsinkiin. Oppilaat järjestävät koulussa pidettäviä juhlia ja konventeja koululaisromaanien tapaan. Pojat saattavat monesti tyttöjä kotiin illan päätteeksi. Poikatytöksi kuvattu Maija arvostelee

sukupuolisidonnaista tapaa, jossa tyttöjen täytyy odottaa, että pojat hakevat heitä tanssimaan.

Sekä Maija että Aino kokevat omaan sukupuoleensa kohdistuvaa ahdistelua. Maija ja hänen luokkatoverinsa Pekka ovat ystäviä, mutta Maija joutuu torjumaan Pekan suuteluyrityksiä heidän ollessa kahdestaan. Maijan ajatuksia ja tunteita Pekkaa kohtaan ei välitetä lukijalle. Vain lopussa opintojen päättyessä annetaan ymmärtää, että suhde kehittyy romanttiseksi. Häveliäisyys ja siveellisyys luonnehtivat aina 1930-luvulta 1950-luvulle tyttökirjoja, ja tytön seksuaalisuus oli yleensä aiheena tabu (esim. Outinen 1992). Sekä *Uusia ystäviä* - että *Viluin unelma* -teoksissa kuvataan poikien kohdistamaa suora-naista seksuaalista häirintää Ainoa kohtaan ennen oppitunnin alkua. Uudemmassa versiossa Ainoon käsiksi käymisen tilannetta kuvataan vielä tarkemmin sekä tytön ajatuksia luokkatovereidensa lähentelystä. ”Mutta täällä oli merkillinen käsitys tytöistä, läöpittiin ja nyittiin ja kiusattiin” (VU, 25). Poikien lähentely loppuu, kun miesopettaja tulee luokkaan. Hän pitää puhuttelun luokalle sopimattomasta käytöksestä sukupuolten välillä. ”Miehenä minä kunnioittaisin luokkatoveriani niin paljon, etten menisi käsiksi häneen, ja torjumisen tarkoituksena pitää olla torjuminen, ei kiihoittaminen” (UY, 13–14). Sotien välissä ilmestyneitä nuorten opaskirjoja tutkineen Kristiina Tiihosen mukaan nuorison kasvatuksen vaikein ja vaarallisin alue oli seksuaalisuus, joka yhteiskunnan oli saatava hallintaan. Siveelliseen elämäntapaan kuului osana sivistys ja se nähtiin porvarillisen, modernin kansalaisen mallina, johon nuoria haluttiin kasvattaa. Sivistynyt ihminen oli aina myös siveellinen yksilö. Nuorten oppaissa erityisesti naisilla oli vastuullinen rooli sukupuolten välisessä seurustelussa, ja nuorten naisten velvollisuutena oli osoittaa rajat pojille, jotka menivät liian pitkälle. (Tiihonen 2000, 175, 183.)

Aino tuntee nöyryyttävässä tilanteessa samalla sekä häpeää että uhmaa mutta kokee tulleen ymmärretyksi opettajansa taholta, joka pitää hänen silmiään viattomina. Tyttöjen ja naisten normatiivinen kontrolli rakentuu heidän toimintansa seksualisoimiselle, jossa heidän mielipiteensä, tunteensa, tekonsa ja käytöksensä tulkitaan heidän sukupuoltaan vasten. (Näre 1992, 30). Toinen luokkatovereista, Pekka

(Hirvonen) nimeltään, pyytää anteeksi käytöstään Ainolta oppitunnin jälkeen. Myös Ainon ja Pekan suhde on muuttumassa myöhemmin ystävyydestä romanttiseen suuntaan. Aino yllättää kuitenkin juopuneen pojan koulun juhlissa toisen tytön kanssa läheisissä väleissä, ja tyttö kutsuu Ainoa siveyspoliisiksi. Aino toimii luokkansa moraalisena omatuntona, sillä hän paheksuu yleisesti poikien juopottelua koulun konventeissa ja juhlissa. Ainosta välittyy kunnollisen ja siveän tytön representaatio. 1950-luvun versiossa tämä korostuu vielä enemmän. ”Kuinka tytöt saattoivat antaa poikien koskea itseään siten, poikien, jotka eivät välittäneet heistä vähääkään muuten kuin juovuksissa” (VU, 109).

Tyttöjen maineesta puhuttaessa viitataan yleensä moralisoivasti heidän seksuaaliseen käyttäytymiseensä ja maine toimii sosiaalisen kontrollin välineenä (Näre, 1992, 30). Maija varoittaa huonetoveriansa, ettei tämä tule liian myöhään kotiin, koska muuten vaarana on maineen menetyks. Myös Maija itse salailee vuokraemännältään, kun on tuonut poikapuolisen luokkatoverinsa käymään asuntolassaan. Huonon tytön maine tai sen uhka rajoittavat nuorten naisten toimijuutta ainakin siinä yhteisössä, jossa maine on saatu (Aaltonen 2011, 283). Annikin tyttöjen sisäoppilaitoksessa on tarkat säännöt oppilaiden käyttäytymisestä. Annikin opiskelutoveri on joutunut ’huonoon valoon’, koska on väärin käyttänyt vapauttaan ja pitänyt luvattomia iltalomia ja tehnyt matkoja. Tyttöä kohdellaan osastotyössä maineensa menettäneenä, ja häntä uhkaa erottaminen koulusta sopimattoman käytöksen takia. Annikki asettautuu puolustamaan opiskelutoveriaan ja lupaa ottaa työstä vastuun. Myös Annikin toiminta moraalin vartijana kuvastaa hyvän ja kunnollisen tytön ideaalia. Kaisa Vehkalahden (2000, 161) tarkastelemissa 1920-luvun naistenlehtien representaatioissa nousi esille tyttöjen siveellisyys, jolla ei viitattu pelkästään tyttöjen seksuaalisuuteen, vaan kokonaisvaltaiseen moraalisesti oikein elämiseen.

Melkein kaikissa kohderomaaneissa tyttöihin kohdistuu sukupuoleen liittyviä konventionaalisia odotuksia naisten ’perimmäisestä tehtävästä’, avioliitosta ja perheenemännyydestä. Sukupuolisidonnaisia kulttuurisia odotuksia esittävät pääasiassa tyttöjen miespuoliset luok-

katoverit tai ystävät, jotka olettavat tyttöjen menevän naimisiin normin mukaisesti. Esimerkiksi *Me tytöt opiskelimme* -teoksessa tyttöjen keuhataan sopivan hyviksi vaimoiksi koulun johtoa myöten. ”Tästä tytöstä saakin topakan emännän, joka varmasti pitää miespoloisensa hyvässä kurissa” (MTO, 95). Läpi teoksen tekstistä heijastuu sukupuolten välistä vastakkainasettelua ja eron tekemistä. Johtaja pitää koulunsa aineellisia mukavuuksia hyvinä, koska pojat saavat tupakoida omassa tupakkahuoneessa ja tytöillä on iso peili aulaassa, jossa he voivat puuteroida nenänsä. Johtaja arvostelee myös kympin tyttöjä, jotka lukevat mekaanisesti ja joille ei uskalleta tarjota tämän vuoksi töitä. Huolimatta naissukupuoleen liitetystä avioliitto-odotuksista, kaikille oppilaille opetetaan Malthusin väestöteoriaa, joka mainitaan *Uusia ystäviä*, *Viluinin unelma* sekä *Me tytöt opiskelimme* -teoksissa. Malthusin teoriassa suositellaan muun muassa väestönkasvun hillitsemiseksi avioliiton lykkäämistä ja seksuaalista pidättyväisyyttä (Pitkänen 1988, 47).

Ura vai aviomies

Suomalaisnaisten työssäkäynti oli varsin yleistä jo 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Kaupungeissa melkein kaikki naimattomat naiset tekivät palkkatyötä. Työmarkkinoille muodostui yhä selvemmin naisvaltaisia aloja. Maatalouden ulkopuolella ammatissa toimivista naisista valtaosa kuului työväkeen ja työskenteli teollisuudessa, käsityön ja kaupan alalla sekä palvelijattarina. Keskiluokan naiset työskentelivät toimistoissa, pankeissa ja vakuutuslaitoksissa, julkisessa hallinnossa, posti- ja lennätinlaitoksissa, kouluissa sekä terveydenhoidossa. Opettajan ja terveydenhoidon aloilla naiset olivat enemmistönä jo 1910-luvulta lähtien. (Vattula 1981, 82-87.) Naisille katsottiin sopiviksi ammatit ja työt, jotka toteuttivat yhteiskunnallisen äitiyden ideologiaa, jolloin naisten tehtäviin kuuluvat hoiva ja kasvatusta ulottuivat kodin piiristä koko yhteiskuntaan (Selin 2017, 286). Naimisissa olevien kaupunkilaisnaisten työssäkäynti alkoi yleistyä voimakkaimmin sotien jälkeen, koska naisten työvoimaa tarvittiin yhä enenevässä määrin jälleenrakentamisessa ja palvelualojen kasvaessa (Jallinoja 1979, 36; Heriksson 1996, 91).

Tarkasteltavissa teoksissa suurin osa tyttöpäähenkilöistä kohtaa kysymyksiä oman ammatillisen uran luomisen ja avioliiton välillä. *Me tytöt opiskelimme* -teoksen Maija kuvataan naisasianaisena, jonka suunnitelmiin ei kuulu naimisiinmeno. ”Minä en huoli milloinkaan miestä harmikseni, vaan aion elää vanhanpiian ylhäisessä yksinäisyydessä” (MTO, 6). Varhainen naisasialiike painotti naisen itsenäisyyttä ja taloudellista riippumattomuutta miehestä, jonka ansiotyö mahdollisti. Naimaton ja työssä käyvä nainen nähtiin naisasialiikkeen piirissä yhtenä ratkaisuna toteuttaa naisten emansipaatiota. (Jallinoja 1983, 60, 79.) Maija haaveileekin liikeneaisen tai kauppaneuvoksen urasta, jolloin avioliitolle ei ole edes aikaa. Maijan itsenäisen naisen representaatioon tulee särö kirjan lopussa, kun lukijalle välittyy Maijan ja luokkatoverin suhteen syveneminen, joka mahdollisesti johtaa myöhemmin avioliittoon.

Ainon kohdalla ammatillisen uran ja avioliiton väliset kysymykset problematisoidaan. Aino tuo esille monta kertaa ystävilleen ja luokkatovereilleen, että hän ei aio naimisiin. ”En minä haluaisi jäädä sellaiseksi viikkolehden tyyppiseksi konttorityöksi, jonka päämääränä on vain akateeminen mies ja maalatut huulet” (UY, 38). *Uusia ystäviä*-teoksessa Ainon ystävät miettivät, tuleeko Ainosta lopulta virkainainen vai perheenemäntä. Aino selvittää suhteensa Pekan kanssa, ja kirja päättyy romanttiseen sulkeumaan. ”Miksi minun pitää mennä kouluun, jossa on miehiä. Minulla ei ollut tarkoitusta rakastua. Minä en mene naimisiin” (UY, 99.) Kaksikymmentä vuotta myöhemmin ilmestyneessä versiossa *Viluin unelma* on toisenlainen loppuratkaisu. Pekka kosii Ainoa ja ehdottaa, että he voisivat mennä julkisesti kihloihin koulun päätyttyä. Aino voisi tehdä työtä yhdessä aviomiehensä rinnalla. Aino antaa kuitenkin rukkaset Pekalle ja kieltäytyy naimatarjouksesta. Ainon mielestä he ovat liian nuoria sitoutumaan ja hänen tulevaisuuden haaveensa kariutuisivat. Aino ei halua tulla taloudellisesti riippuvaiseksi aviomiehestä elättäjänä eikä rajoittua tämän tarjoamiin työmahdollisuuksiin kotiseudullaan. Uudemmassa versiossa Ainon itsenäisyyttä korostetaan enemmän torjumalla avioliitto, joka rajoittaisi Ainon toimijuutta. Annikki taas on seurustellut kouluaikaisen toverinsa Sakarin kanssa ja menee kihloihin sairaan-

hoito-opintojensa päätyttyä. (...) hänen neidonsydämensä oli menettämässä vapautensa” (AS, 100). Annikin ammatillista toimijuutta tuleva avioliitto rajoittaa, sillä hänen työpaikkansa haku riippuu täysin Sakarin urasuunnitelmista.

Nuoresta iästään huolimatta myös *Sininen Sävel* -teoksen Hannele joutuu kohtaamaan kysymyksiä avioitumisaikeistaan. Hannelen isoäiti on huolissaan mahdollisuudesta, että tyttö menee naimisiin ja heittää musiikillisen lahjakkuutensa hukkaan. Hannele vakuuttaa isoäidilleen, ettei mene naimisiin vielä pitkään aikaan. Hannele loukkaantuu, kun miespuolinen opiskelutoveri toteaa, että hänellä on naisena helpompaa, koska hän voi avioitua varakkaan miehen kanssa. Hannelen mielestä hänen urasuuntautumistaan ei oteta vakavasti. *Hilla* onkin ainoa kohdeteoksista, joka ei problematisoi nuoren naisen valintaa uran ja miehen välillä. Hilla seurustelee urheiluoopistossa tapaamansa pojan kanssa ja molemmat heistä pääsevät jatkamaan opintoja voimistelulaitoksessa.

Kirjoista välittyy nuorten naisten naimisiinmenosta representaatio, joka rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan toimia itsenäisesti ja toteuttaa itseään ammatillisesti. Brittiläisissä tyttöjen ammatillisissa romaaneissa valinta uran ja avioliiton välillä ratkaistiin häivyttämällä poikaystävä taustalle (Spencer 2000, 340). *Annikki sairaanhoito-oppi-laana* -teoksessa näin tapahtuukin, kun Sakari-poikaystävä suorittaa opettajaopintojaan muualla, jolloin Annikki pystyy keskittymään täysillä omiin sairaanhoitajaopintoihinsa ja valmistumaan ammattiin. ”Nyt he olivat itsenäisiä naisia, joilla oli omat virkapaperinsa” (AS, 152). Niin brittiläisissä romaaneissa kuin tarkastelemisani suomalaisissa ammatillisesti suuntautuneissa romaaneissa kuvataan tyttöjä, jotka pyrkivät neuvottelemaan itsenäisyyden ja itsensä toteuttamisen sekä väistämättömän romanssin jännitteen välillä. Voipion tarkastelemissa 1800-luvulla ilmestyneissä varhaisissa suomalaisissa tyttökirjoissa päähenkilöt pystyivät kouluttautumaan ja työskentelemään kodin ulkopuolella pääsääntöisesti silloin, kun he luopuivat romanttisesti rakkaudesta ja avioliitosta. (Voipio, 2017, 41).

Naisten ansiotyön ja perheen yhdistäminen näyttäytyy pitkälti haastavana 1930–1950-lukujen tyttökirjoissa. Päivi Lappalaisen tar-

kastelemassa 1930-luvun naisen elämää kuvaavissa kotimaisissa romaaneissa työ on enemmänkin moraalinen velvollisuus, jota naisen on tehtävä ansaitakseen elantonsa kuin oman itsensä vuoksi tai omaa uraa ajatellen. Romaaneissa käydään keskustelua ansiotyön ja perheen yhdistämisestä. (Lappalainen 1986, 143–145.) Perheellisyys oli voimakas este naisten työssäkäynnille kyseisenä ajanjaksona, sillä naisen tehtäväksi nähtiin ennen kaikkea kodista ja lapsista huolehtiminen kotiäitiyttä korostavan ihanteen mukaisesti. Monille aloille oli syntynyt käytäntö, jonka mukaan naimisiin menneiden naisten oli jätävä pois työstä. Käytäntö koski etenkin toimistotyöntekijöitä ja keski-luokkaisia ammatteja. (Jallinoja 1979, 36; Markkola 1994; 360–361.) Sinikka Selin (2017) tutki väitöskirjassaan 1950–1960-lukujen helsinkiläisnuorten koulutus- ja ammattisuunnitelmia. Nuorten ammatinvalinnanohjauksessa tyttöjä ja poikia ohjattiin ja kasvatettiin erilaisiin tulevaisuuden kuviin ja ammatteihin. Mahdollinen perheellistyminen oli tyttöjen ohjauksessa taustaoletuksena. Ammatinvalinnan oppaat korostivat naisten perheenemännän roolia ammattitaidon hankkimisen lisäksi. (Selin 2017, 228–229.)

Tytöt ammattia oppimassa

Kaikissa kohderomaaneissa kuvataan tyttöhahmojen päämäärätietoista ja ahkeraa opiskelua sekä valmentautumista tulevaa ammattia varten. Kauppaoppilaitoksissa opiskellaan kirjanpitoa, kauppaoppia, konekirjoitusta, kansantaloutta, kieliä, konttoritöitä, kauppalaskentaa, maantietoa ja historiaa. Aino ja Maija ovat taitavia matematiikassa. Ainoa pyydetään auttamaan laskutehtävissä ja Maijan ratkaisemat tehtävät kiertävät luokan muilla oppilailla. Maijan toisen vuoden opiskelua kuvataan kiireisenä ja työläänä. Koulutehtävien tekeminen ja tentteihin lukeminen venyy monta kertaa yöhön asti, jolloin yönvet jäävät lyhyiksi. Kukaan oppilaista ei halua jäädä luokalle vaan valmistua. Vaikka opinnot vaativatkin paljon, niin huvituksille otetaan myös aikaa. Oppilaat saavat lupapäivän ja tekevät rekiretken laskiaisena. ”Kyllä nuo kauppaopistolaiset osaavat pitää hauskaa. Sinne minunkin on päästävä heti, kun keskikoulu on selän takana” (MTO, 75.)

Kauppaopistossa opiskelusta välittyy myönteinen kuva. Tosin Ainoon tunteet opiskelua kohtaan ovat aluksi ristiriitaisia. Oppilaita pidetään aikuisina, ja uudet aineet ja tavat ovat vieraita tyttökoulun kasvatille. Aino tuntee vetoa entistä koulua kohtaan ja vierailee tyttölyseon järjestämissä tilaisuuksissa. Omaa kouluaan Aino pitää materialistisena. ”Olen halkeamaisillani kauppaa ja sen historiaa ja aatesuuntia” (VU, 51). Aino kuitenkin sopeutuu ja innostuu opiskeltavista aineista. Koulunkäynti kuvataan Ainolle helpoksi ja ensimmäisen lukukauden aikana työstä tulee luokan paras oppilas. Aino haaveilee eri aloista ja mahdollisuuksista, mutta konttorityö ei Ainoa kiinnosta. *Viluin*en unelma -teoksessa konttorityöstä annetaan kielteinen kuva ja sen nähdään jopa rajoittavan Ainoon pyrkimyksiä eteenpäin. ”Mutta en minä kauan kirjoituskonetta nakutakaan, luen ja yritän muualle” (VU, 66). Kaarnisen (1995, 204) mukaan naisistuneen konttorialan ongelmia olivat vaihtelevien ammatti- ja koulutusvaatimusten ohella matala-palkkaisuus, rutiininomainen työ sekä heikot ylenemismahdollisuudet. Alkuperäisessä teoksessa Aino hakee kesäksi töitä sanomalehden toimituksesta. Uudemmassa versiossa Aino saa kesätoimittajan paikan, joka on ollut yksi hänen toiveammateistaan. Maijan tulevaisuuden työnhakusuunnitelmista ei kerrota valmistumisen jälkeen, ja hän palaa takaisin kotiseudulleen.

Kun kauppaopistossa opiskelusta välittyy samalla sekä työntäyteinen että huoleton oppilaselämän kuvaus, niin naisvaltainen sairaanhoitokoulu näyttäytyy hyvin vaativana ja ankarana opinahjona. ”(...) te olette täällä, sanoisinko, jonkinlaisessa naisellisessä sotaväessä. Sairaala on siveellisesti vastuussa jokaisesta teistä.(...) Työnnä tulee, varsinkin alussa olemaan kovaa ja työpäivät pitkät. Tuleva ammattinne ei siedä hutiloimista, koska olette vastuussa niin arvokkaasta asiasta kuin ihmisestä.” (AS, 37.) Annikki harjoittelee kolmivuotisten opintojen aikana opetussairaalan eri osastoilla ja kohtaa monta kertaa oppilaita eriarvoistavan ja tiukan hierarkkisen järjestyksen. Annikki on aluksi koeoppilaina ja tuntee itsensä mitättömäksi ja pelokkaaksi muiden joukossa. Koeajalla hänen toimintansa riippuu täysin muiden hyväksynnästä. Osastonhoitajilla on suurin valta ja he antavat jokaisen osastojakson jälkeen työistä arvostelut. Annikki on motivoitunut

ja suoriutuu hyvin harjoittelujaksoista. Vaikka sairaanhoitajan työ on raskaampaa kuin mitä hän on etukäteen kuvitellut, hän pitää alaa itselleen oikeana opintojen edetessä.

Toisen vuoden aikana Annikki yrittää kapinoida oppilaiden keskinäistä arvojärjestystä vastaan, mitä hän ei hyväksy. Hän on sinutellut vanhempaa oppilasta ja he eivät tule toimeen keskenään. Erikoistumista suorittavasta oppilaasta tulee vastaavan osastonhoitajan sijainen, ja Annikki saa huonoimman todistuksensa opintojensa aikana. Annikki joutuu oppilaskoulun johtajattaren puhutteluun ja häntä vaaditaan luopumaan ylimielisestä käytöksestään. Teoksessa korostuu varsin opettavainen ja kasvattava sävy; jo kirjailijan esipuheessa tuodaan esille, että kirja on kirjoitettu nuorille tytöille, jotka miettivät ammatikseen sairaanhoitajaa. Kirjassa esitetään arkisen sairaanhoitokuvauksen lisäksi myös kritiikkiä koulutusta kohtaan. Annikin vanhempi oppilastoveri arvostelee sukkiensa parsimista ja siivoamista sairaanhoitajan koulutukseen kuulumattomaksi työksi. ”(...) moni asia, joka olisi todella mielenkiintoinen ja tärkeä, jää oppimatta siksi, että on liian paljon juoksevia töitä, jotka kuuluvat paremminkin sairaalan muulle henkilökunnalle kuin meille” (AS, 62). Kaikkitietävän kertojan näkökulmasta kuvataan, mitkä ovat sairaanhoitajille sopivia ja sivistäviä harrastuksia, kuten lukeminen ja teatterissa käyminen. Annikki harrastaa kirjoittamista, ja lehdessä julkaistaan hänen novellinsa. Kirjoittaminen ja kirjailijan työ on ollut monien sekä kotimaisten että ulkomaisten tyttökirjojen sankaritarien toiveammatti.

Annikille sairaanhoitajan ala osoittautuu sopivaksi ammatiksi, ja hän valitsee erikoistumisalakseen kirurgian. Annikki ei valitse alaa kutsumuksesta, mikä liitetään usein sairaanhoitajan ammattiin. Päinvastoin Annikki pitää imelänä sairaanhoitajan ammattiin sidottua sisar hellän valkoisen-ihannetta. Sota-aikana ilmestyneissä lottaromaaneissa lottatyöt tekevät hoivatyötä työskentelemällä lääkintälottina ja sairaanhoitajien apulaisina sotasairaaloissa. Tyttöromaanien uhratuvat sankaritaret toteuttavat yhteiskunnallisen äitiyden ideologiaa, joka nähtiin suomalaisten naisten kutsumuksena (ks. Kokkonen 2017). Sodan jälkeen ilmestynyt *Annikki, sairaan-*

hoito-oppilas pyrkii antamaan sangen realistisen kuvauksen tyttöjen ihannoimasta suosikkiammatista. Kirja ilmestyi jo ennen varsinaista 1950-luvulla alkanutta käännöstyttökirjallisuuden ”buumia” sairanhoidajan työstä.

Harrastuksesta ammattiin

1950-luvun kohderomaaneissa, erityisesti *Sininen sävel* - ja *Hilla* -teoksissa, näkyy jo modernin tyttökirjallisuuden piirteitä. Romaaneissa käsitellään nuorten elämään liittyviä ajankohtaisia aiheita, tyttöjen ongelmallisia perhesuhteita, ja niissä korostuvat yksilönkuvaus sekä nuorten identiteetin etsintä (esim. Lappalainen 1976, 173). Kumpaakin kirjaa luonnehtii kasvu- ja kehityskertomus, jossa tyttöjen it-seluottamus kasvaa alun epävarmuudesta onnistumisen kokemuksiin ja oman ammatillisen identiteetin vahvistumiseen. Romaaneissa kuvataan musiikillisesti ja liikunnallisesti erityislahjakkaita tyttöjä, jotka pystyvät kovan työn ja harjoittelun kautta saavuttamaan päämääränsä. Vapaa-ajan harrastuksista tulee tyttöjen ammatteja.

Hannelen pianonsoittoa kannustavat isä ja isoäiti, toisaalta taas äiti rajoittaa Hannelen soittamista. Hannelella on lupa harjoitella kaksi tuntia päivässä, ja äiti uhkaa laittaa pianon lukkoon, jos Hannele rikkoo sääntöä soittamalla enemmän. Kesälomaa Hannele viettää isoäitinsä luona ja hänellä on vapaus soittaa niin paljon kuin haluaa. Äiti haluaa tyttärensä panostavan koulunkäyntiin ja lukevan ylioppilaaksi. Hannele taas näkee koulunkäynnin esteenä taiteilijan uralleen. Näkemystä tukee myös hänen pianonsoiton opettajansa, joka pyytää Hannelea valitsemaan, koska koulutyö häiritsee tämän keskittymistä musiikkiin. Päinvastoin kuin Ainolle ja Maijalle, Hannelen kompastuskivenä on matematiikka. Hannele saa suoritettua keskikoulututkinnon ja ponnistelee henkisesti ja fyysisesti voimansa äärimmilleen. Äitinsä kanssa hän käy jatkuvaa neuvottelua toimintansa ja vapautensa rajoista. ”(...) tässä on kysymyksessä minun elämänurani (...) sinä olet luvannut, että pääsen syksyllä Musiikkiakatemiaan. Sitä päättöstä en suostu muuttamaan. En enää toista vuotta kestäisi tuollaista kahtaalle jakautumista.” (SS, 55.)

Musiikkioppilaitoksen koulutuksesta annetaan hyvin kielteinen kuva. Eräs opiskelijoista kritisoi opetusta, jossa ei pääse eteenpäin ja jossa opettajilla ei ole aikaa opiskelijoille. Hannele harjoittelee ensikonserttiaan varten opettajansa johdolla ja hylkää lopulta muodollisen koulutuksen. ”Siellä valmistutaan musiikinopettajiksi eikä esittäviksi taiteilijoiksi” (SS, 85). Hannelen äidin mielestä musiikinopettaja olisi ollut käytännöllisempi ammatti ja niinpä Hannele joutuu jatkaamaan oppikoulunkäyntiä kuunteluoppilaana äitinsä vaatimuksesta. Äidin ja tyttären väliset ristiriidat kärjistyvät isän kuoleman jälkeen. Äiti ei enää siedä tyttärensä soittoharjoituksia kotona. Hannele harjoittelee ahkerasti soitonopettajansa luona päivästä toiseen ja lopettaa koulunkäynnin kokonaan. Hannelle koittaa vapaus eikä hänen toimijuuttaan enää rajoiteta. Ensimmäinen konsertti onnistuu, ja hän saa kiittäviä arvioita lehdissä. Hannele saa myös hakemansa musiikkisäätiön stipendin ja lähtee jatkamaan musiikin opintojaan Pariisiin yhdessä opettajansa kanssa.

Opettajien rohkaisu ja kannustaminen ovat kirjoissa keskeisiä tyttöjen kehittyessä taitaviksi ammatillisiksi osajiksi. Hannelen mentori on pianonsoitonopettaja, joka valmentaa ja ohjaa tytön konserttipianistin uralle. Hilla on tukenut ensin kouluaikainen opettaja, ja urheiluopistossa epävarmaa tyttöä kannustavat kurssin opettajat, jotka suosittelevat häntä hakemaan voimistelunopettajan uralle. Kahden viikon voimistelukurssilla Hilla noudattaa tarkkaa päiväohjelmaa, johon kuuluu muokkausvoimistelua, rytmiikkaa, välinevoimistelua, uimista, juoksua, tanssia ja liikuntaharjoitelmia. Hän harjoittelee vapaa-ajalla tehtäviä, joita esitetään tunnilla. Hillan esityksiä kehuaan, ja hän opettaa myös toisille tytöille vaikeampia liikesarjoja. Kurssin päättyessä Hilla esiintyy Hannelen tavoin yleisölle ja esittää tanssillisen ohjelmanumeron, joka on menestys. Hilla osallistuu voimistelulaitoksen järjestämiin viisipäiväisiin karsintakokeisiin ja pääsee valitsemaansa koulutukseen.

Hannele ja Hilla kuvataan lopulta vapaina tyttötoimijoina, joista kehittyy itsenäisiä nuoria naisia. Hannele ei halua opettajaksi vaan esiintyväksi taiteilijaksi, kun taas Hilla valitsee akateemisen (niin sanotun harjoitusaineiden) opettajan koulutuksen. Selinin helsinkiläis-

nuorten ammatinvalintaa koskevassa tutkimuksessa sairaanhoitajan ja opettajan työt olivat tyttöjen suosikkiammatteja, erityisesti oppikoulutyttöjen kohdalla. Myös taidealan ammatit, kuten näyttelijän, piirtäjän ja musiikin ala kiinnostivat tyttöjä koulutaustasta riippumatta. (Selin 2017, 290, 334.) Vaikka Hannele ja Hilla saavuttavatkin ammatillisia unelmiaan, kirjoista välittyy kuva ankarasta työnteosta sekä kovasta kilpailusta muiden kanssa oman paikkansa löytämiseksi. ”Kohta alkaisi uusi ihmeellinen elämä ja hän pääsisi aloittamaan opintonsa tulevaa ammattiaan varten” (H, 105). Hillasta suunniteltiin alun perin tyttöjen ammatillista jatkosarjaa.

Johtopäätökset

Tyttöjen koulunkäynnin ja koulutuksen tematiikka on ollut vahvasti esillä niin kotimaisessa kuin kansainvälisessä tyttökirjallisuudessa. Naisten oikeus koulutukseen ja sivistykseen oman itsensä vuoksi on ollut varhaista suomalaista tyttökirjallisuutta läpäisevä teema, jota tukivat monet 1910-1920-luvuilla ilmestyneet tyttöjen koululaiskerhomukset. Tarkastelemissani 1930-1950-lukujen tyttökirjoissa korostuu tyttöjen ammatillinen sivistys, joka liittyy ammatinvalintaan ja ammattiin oppimiseen. Kohderomaaneista *Annikki sairaanhoito-opilas*, *Hilla ja Sininen Sävel* muistuttavat sisällöiltään samantyyppisiä tyttöjen ”ammattioppaita”, joita kansainvälisessä tyttökirjallisuudessa tuotettiin tytöille ja naisille sopivista ammateista. Muissa tarkasteltavissa teoksissa painottuu enemmän koulun ja opiskelun maailma kuin ammatin ja työn yksityiskohtainen esittely. Suomessa ei ole ollut varsinaista traditiota tyttöjen ammatillisten romaanien lajityypistä kuten Iso-Britanniassa, jossa kustantamot palkkasivat eri alojen naisia kirjoittamaan työelämästä tytöille (ks. Spencer 2000).

Tarkasteltavissa romaaneissa kuvataan pääasiassa keskiluokkaisia ja oppikoulutaustaisia tyttöjä, jotka kouluttautuvat keskiluokan naisten ammatteihin: sairaanhoidon, opettajan ja toimistotyön naisvaltaisille aloille. Tyttöjen ammatinvalinta ilmentää siten perinteistä sukupuolten välistä työnjakoa, joka on edelleen Suomessa erityisen jyrkkää. Hannelen valitsema taiteilijan ura konserttipianistina to-

sin poikkeaa naisten tavanomaisista ammateista. Kirjoissa kuvataan tyttöhahmojen perhetaustaa ja taloudellista niukkuutta. Vähävaraisuudesta huolimatta tytöt pystyvät tekemään pitkälti omaa elämäntähtäystä ja koulutusta koskevia valintoja ja päätöksiä. Yhteiskunnallisella asemalla ja varattomuudella on eniten vaikutusta työväenluokkaa edustavalle Ainon hahmolle, jolle ne ovat esteenä korkeamman koulutuksen hankkimiseen. Kirjoissa korostuu tyttöjen ja nuorten naisten oman toimeentulon hankkiminen ammattiin kouluttautumisen motiivina.

Opinhaluisiin ja lahjakkaisiin tyttöhahmoihin kohdistetaan myös sukupuolistereotyyppioita ja normeja, jotka rajoittavat tyttöjen toimintaa. Naimisiinmenon kuvataan monissa romaaneissa rajoittavan nuorten naisten itsenäisyyttä ja emansipaatiota eikä ansiotyön ja perheen yhdistäminen ole vielä tytöille mahdollista. Toiset tyttöhahmoista kyseenalaistavat myös vallitsevia sukupuolikäsityksiä ja toimivat toisin. (Vrt. Ojanen 2011, 25). Erityisesti tämä näkyy *Uusia ystäviä*- ja *Viluin unelma*-teosten erilaisissa loppuratkaisuissa, joihin kirjailija on päätenyt. Kiinnostava jatkotutkimuksen aihe olisikin tarkastella laajemmin kirjailijan tekemiä uusia versioita kirjoittamistaan alkuperäisistä 1930-luvun tyttökirjoista.

Myry Voipion (2015) väitöskirjatutkimus osoittaa suomalaisen tyttökirjallisuuden sisäänrakentuneen kapinallisen puolen, joka emansipoi tyttöjä rajoittavista yhteiskunnallisista normeista, ja toisaalta taas kytkeytyy tiiviisti tyttöjen pedagogiseen ohjailuun. Tarkasteltavissa romaaneissa välittyikin tyttökirjallisuuden didaktinen ja kasvattava ote. Tyttöpäähenkilöt edustavat kunnollisen ja siveän tytön representaatiota toimimalla esimerkkeinä muille opiskelijatovereilleen. Samalla kunnollisen tytön mallia tarjotaan tyttölukijoille kasvattavassa tarkoituksessa. Vaikka nuortenkirjallisuus onkin heijastanut yhteiskunnan ylläpitämiä moraalikäsityksiä ja sovinnaisääntöjä (ks. Heikkilä-Halttunen 2003, 441), toisaalta tyttökirjallisuus on ollut edellä monesti omaa aikaansa. Kohderomaaneissa välittyy myönteinen kuva tyttöjen ammatillisesta itsensä toteuttamisesta juuri koulutuksen, opiskelun ja harrastamisen kautta, mikä on ohjannut aikanaan nuoria lukijoita kohti aikuisuutta.

Painetut lähteet

Kaunokirjallisuus

- Järvilehto, Terttu 1959. *Hilla*. Helsinki: Tammi. (H)
- Järvilehto-Forsell, Terttu 1950. *Sininen sävel*. Helsinki: Tammi. (SS)
- Kasurinen, Anna-Liisa 1938. *Uusia ystäviä*. Jyväskylä: Gummerus. (UY)
- Pakkanen, Kaija 1950: *Annikki, sairaanhoito-oppilas*. Jyväskylä: Gummerus (AS)
- Polva, Anni. 1946. *Me tytöt opiskelimme*. Hämeenlinna: Karisto. (MTO)
- Väänänen, Kaija 1957. *Viluin unelma*. Helsinki: Otava. (VU)

Kirjallisuus

- Aaltonen, Sanna 2011. *Tytöt ja maine*. Teoksessa Ojanen, Karoliina, Mulari, Heta & Aaltonen, Sanna (toim.), *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 113, 269-344.
- Carpan, Carolyn 2009. *Sisters, Schoolgirls and Sleuths. Girs' Series Books in America*. Plymouth: The Scarecrow Press. Inc.
- Heikkinen, Anja 1995. *Lähtökohtia ammattikasvatuksen kulttuuriseen tarkasteluun. Esimerkkinä suomalaisen ammattikasvatuksen muotoutuminen käsityön ja teollisuuden alalla 1840-1940*. Tampereen yliopisto: Acta Universitatis Tamperensis, ser A vol. 442.
- Heikkilä-Haltonen, Päivi 2003. *Viattomuuden tilasta ihanteiden sortumiseen? Kotimainen nuoruuskuvaus 1940-luvulta 1970-luvulle*. Teoksessa Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 32, 441-453.
- Henriksson, Lea 1996. *Occupational politics of health work – women's involvement in creating the foundations of the Finnish welfare state*. Teoksessa *Gendered History of (Vocational) Education – European comparisons*. Tampereen yliopisto: Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksen ammattikasvatussarja 14, 87-117.
- Honkasalo, Veronika 2011. *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 109.

- Huhtala, Liisi 1996. Virka ja perhe naisen identiteetin rakentajina Suomen kirjallisuudessa 1800-luvulta 1930-luvulle. Teoksessa Piela, Ulla (toim.), Viran varrelta. Toimihenkilö kirjoissa ja kuvissa. Helsinki: Toimihenkilöiden sivistysliitto, 66-79.
- Jallinoja, Riitta 1979. Naisten palkkatyön yleistyminen. Teoksessa Eskola, Katarina, Haavio-Mannila, Elina & Jallinoja, Riitta (toim.), Naisnäkökulmia. Juva: WSOY, 17-41.
- Jallinoja, Riitta 1983. Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasia-liike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana. Juva: WSOY.
- Kaarninen, Mervi 1995. Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Kaarninen, Mervi 2001. Ammattia vai perhettä varten. Tyttöjen ammattikoulutus 1920-1930-luvulla. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Suoranta, Anu (toim.), Ammattia oppimassa. Vantaa: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2001, Väki Voimakas 14, 120-143.
- Kokkonen, Sara 2017. Kotirintamalla ja komennuksella. Isänmaalliset sankaritytöt sota-ajan tyttökirjallisuudessa. Onnimanni 17 (3), 9-12.
- Korppi-Tommola, Aura 1983: Teollistumisen vaikutus naisten elinoloihin. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina, Korppi-Tommola, Aura & Setälä, Päivi (toim.), Sukupuolten tasa-arvo historiassa. Helsinki: Kouluhallitus, Valtion painatuskeskus, 23-39.
- Laiho, Anne 2001. Käytävävaimo, vartija ja holhooja. Pohjoismaisen sairaanhoitajakoulutuksen juurilla. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Suoranta, Anu (toim.), Ammattia oppimassa. Vantaa: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2001, Väki Voimakas 14, 165-191.
- Lappalainen, Irja 1976. Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus. Helsinki: Weilin+Göös.
- Lappalainen, Päivi 1986. Nainen naisesta – naiselleko? Katsaus eräiden unohdettujen 1930-luvun teosten kuvaan naisen elämästä. Teoksessa Saarenheimo, Kerttu & Juutila, Ulla-Maija (toim.), Kirjoja kätkeistä. Näkökulmia 1920- ja 1930-luvun unohtuneeseen kirjallisuuteen. Turun yliopisto, Kirjallisuuden ja musiikkitieteen laitos, A:15, 127-151.
- Markkola, Pirjo 1994. Pirtissä ja pellolla, kotona ja konttorissa. Teoksessa Immonen, Kari (toim.), Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit. Helsinki: Otava, 349-419.
- Näre, Sari 1992. Liisa Älä! Älä!- maassa. Tyttöjen autonomian säätely. Teoksessa Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.), Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 25-36.
- Ojanen Karoliina 2011. Katsaus tyttötutkimuksen suomalaiseen historian ja keskusteluihin. Teoksessa Ojanen, Karoliina, Mulari, Heta & Aaltonen,

- Sanna (toim.), Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 113, 8-43.
- Ollila, Anne 1998. Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 25-36.
- Outinen, Hellevi 1992. Häpeästä nautintoon. Seksuaalisuus tyttökirjoissa 1920-luvulta 1980-luvulle. Teoksessa Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.), Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden seura, 47-55.
- Pitkänen, Kari 1988. Väestöntutkimus ja yhteiskunta. Suomalaisen väestöntutkimuksen historia 1700-luvulta noin vuoteen 1950. Helsinki: Suomen väestötieteen yhdistyksen julkaisuja 11.
- Pöysä, Jyrki 2010. Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Pöysä, Jyrki, Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.), Vaeltavat metodit. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 331-360.
- Santonen, Pirjo 1989. Merkuriuksen matkassa. 150-vuotta kauppaopetusta Suomessa 1839-1989. Jyväskylä: Ammattikasvatushallitus.
- Selin, Sinikka 2017. Mikä sinusta tulee isona? Koulutus- ja ammattisuunnitelmat 1950-60-luvun Helsingissä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 191.
- Short, Kathy G. 2017. Critical Content Analysis as a Research Methodology. Teoksessa Johnson, Holly, Mathis, Janelle & Short, Katy G. (toim.), Critical Content Analysis of Children's and Young Adult Literature. Reframing Perspective. New York, London: Routledge, 1-15.
- Spencer, Stephanie 2000. Women's dilemmas in postwar Britain: career stories for adolescent girls in the 1950's. *History of Education* 29 (4), 329-342.
- Tepora, Tuomas 2011. Pyyteettömyyden palkka on elämä. Toisen maailmansodan nuortenkirjallisuus. Teoksessa Kemppainen, Ilona, Salmi-Nikander, Kirsti & Tuomaala, Saara (toim.), Kirjoitettu nuoruus. Aikalaistulkintoja 1900-luvun alkupuolen nuoruudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 117, 117-142.
- Theander, Birgitta 2017. Till arbetet! Yrkesdrömmar och arbetsliv i flickboken 1920-1965. Göteborg-Stockholm: Makadam.
- Tiihonen Kristiina 2000. Puhtaan nuoruuden ihanne. Sukupuolikasvatusta nuorison opaskirjoissa 1920- ja 1930-luvuilla. Teoksessa Immonen, Kari, Hapuli, Ritva, Leskelä, Maarit & Vehkalahti, Kaisa (toim.), Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800-1900-lukujen vaihteen sukupuolisuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 169-208.
- Tuomaala, Saara 2011. Teoksessa Ojanen, Karoliina, Mulari, Heta & Aaltonen, Sanna (toim.), Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen. Tampe-

-
- re: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 113, 45-87.
- Vattula, Kaarina 1981. Palvelustyöstä konttoristiin – naisten työhönohallittuminen 1880-1940. Teoksessa Kaukiainen, Yrjö ym. (toim.), När samhället förändras. Kun yhteiskunta muuttuu. Helsinki: Suomen historiallinen seura 76, 63-90.
- Vehkalahti, Kaisa 2000. Jazz-tyttö ja naistenlehtien siveä katse. Teoksessa Immonen, Kari, Hapuli, Ritva, Leskelä, Maarit & Vehkalahti, Kaisa (toim.), Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800-1900-lukujen vaihteen sukupuolisuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 130-162.
- Westin, Boel 1994: *Flicboken som genre*. Teoksessa Toijer-Nilsson, Ying & Westin, Boel (toim.), *Om flickor för flickor*. Den svenska flickboken. Stockholm: Rabén & Sjögren, 10-14.
- Voipio, Myry 2015: *Emansipaation ja ohjailun ristivedossa*. Suomalaisen tytökirjallisuuden kehitys 1889-2011. Jyväskylä: University of Jyväskylä
- Voipio, Myry 2017: *Negotiating Emancipation and Nationalism: Finnish Girls' Literature from 1889-1901*. Teoksessa Formar, Bodil, Mulari, Heta & Voipio, Myry (toim.), *Nordic Girlhoods. New Perspectives and Outlooks*, 23-47.
- Ørving, Mary 1988. *Flickboken och dess författare*. Ur flicläsningens historia. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksintitutet, Nr 33. Hedemora, Gidlunds.